

Kulturmöten och kulturkrockar

Överallt i samhället i dag finns olika kulturer och subkulturer. Det kan vara att man kommer från olika länder, har skilda religiösa tillhörigheter eller ingår i olika intressegrupperingar. I studiecirkeln kan alla mötas och berika varandra, men ibland och för en del kan det också kännas ovant och till och med skrämmande. Allt beror på vilken inställning till och vilken vana man har av möten över olika kulturtillhörigheter.

Studiecirkeln i sig är en studieform som bygger på demokrati. Den välkomnar den demokratiska process som uppstår när människor med olika bakgrund möts för att lära något som är ett gemensamt intresse. Möten med andra i trevliga former skapar förståelse och ger kunskap, vilket i sig främjar lärandet.

Det är lärandet i samverkan med andra som är studiecirkeln's mål och syfte.

God undervisning handlar om att pröva idéer, utvidga och fördjupa en tankegång, sätta in en tanke i ett nytt sammanhang och att ställa den egna erfarenheten mot andras förståelse av samma verklighet.

Ibland kan det hända att kulturmötet blir en kulturkrock och det uppstår spänningar i gruppen. Risken finns att omdömen fällt om person eller händelse allt för snabbt och att den trevliga stämningen går förlorad. Du som ledare i gruppen måste då förhindra att det blir en konfliktsituation och istället utveckla de olika erfarenheterna till en ny kunskap.

Kunskap har kulturella skillnader. Det som är sanning i en kultur kan vara falskt i en annan. Detta kan försvåra inläringen och man kan som ledare känna av en ovilja inom gruppen att ta till sig nyheter eller att lära om.

Vi kan alla ha ett motstånd mot det som är nytt och det kan vara svårt att lära om.

Nya övningar och metoder fungerar inte alltid så bra som man tänkt första gången, det kan ta tid att vänja sig vid det nya. Här är några saker för dig som ledare att tänka på när du ska pröva en ny övning eller metod eller när det inte fungerar så bra i början:

1. Se till att introduktionen till det nya arbetssättet blir tillräcklig.
2. Det nya arbetssättet kanske kräver inskolning innan allt fungerar bra.
3. Vem eller vilka är negativa? Kan några som inte sagt något ha en annan mening? Vad var i så fall positivt?
4. Be deltagarna att prova på den nya metoden. Sedan kan ni resonera om för- och nackdelar.

Inläring kräver ibland avläring!

Fem interkulturella kompetenser

Mångfalden leder till ett ökat behov av tydlighet i kommunikationen. Även skillnader mellan generationer och mellan män och kvinnors olika kommunikationsstilar ställer krav på dig som ledare.

Det krävs personlig mognad för att kunna upptäcka och erkänna olikheter, att kunna känna empati för personer med annorlunda bakgrund och att ta tillvara på mångfaldens möjligheter. Därför måste en stor del av utvecklingen av interkulturell kompetens ske på det individuella planet. I huvudsak finns det fem interkulturella kompetenser som du som kursledare kan tänka på:

1. Medvetenhet om kulturella skillnader

För att effektivt fungera i en internationell omvärld är det viktigt att förstå de kulturella skillnader som föreligger.

2. Kommunikativ kompetens

Förmågan att kunna tolka andra kulturers kroppsspråk kan vara av stor vikt. När man arbetar med en person från en annan kultur är det vanligt att man tolkar den andres signaler för snabbt, utan att tänka efter vad de egentligen betyder. Exempelvis kan tystnad i vissa kulturer tyda på samförstånd, medan den i andra kulturer tyder på att man inte samtycker.

3. Förmåga att acceptera kulturella olikheter

I en miljö som karaktäriseras av mångfald är det viktigt att kulturella stereotyper erkänns och att man delar med sig av sin egen kulturella bakgrund. Ju öppnare och mindre fördomsfull en person är när det gäller olika kulturer, desto effektivare blir han/hon i ett internationaliserat samhälle.

4. Förmåga att se olikheter

Det är viktigt att du som kursledare värdesätter olikheter och mångfald och lyfter fram det som kan bidra positivt till gruppen. Alla deltagare bör känna sig uppmuntrade att använda hela sin unika potential.

5. Förmåga att uppnå interkulturella synergier

När en kursledare besitter de fyra första kompetenserna kan han eller hon uppnå interkulturella synergier. När alla gruppdeltagares olika kompetenser och erfarenheter tas tillvara, bidrar detta till att utveckla och stärka hela gruppen.

Mellanfolklig etik – kulturkrockar i Sverige

Anne-Charlotte Sukhia

För några år sedan satt vi en kväll i Indien och spelade ”Scruples”, ett sällskapsspel som handlar om etik och moral, tillsammans med indiska släktingar. Jag hade mina föreställningar om att vi skulle ha vissa kulturella skillnader i sättet att svara på frågorna – men upptäckte till min förvåning att den största skillnaden var mellan mig och mina egna barn. En fråga gällde om du går tillbaka till varuhuset, då du har upptäckt att du har fått 100 kronor för mycket tillbaka i växel. Barnen, i tonåren, svarade genast att mamma, hon är ju så dum så hon gör det. Själva skulle de inte gå tillbaka – för ”det drabbar ju ingen fattig”! Här kan man se hur snabbt en kultur förändras: olika generationer får olika värderingar inom samma kultursfär. Så är det också i alla andra kulturer. Kultur är föränderligt!

Jämför detta med resultaten i en undersökning från 1980-talet, European Value Systems Study. Där gällde en fråga ”att göra anspråk på sociala förmåner du inte har rätt till”. Tio svarsalternativ gavs, alltifrån ”kan aldrig rättfärdigas” till ”kan alltid rättfärdigas”. Resultatet löd: Svaret ”kan aldrig rättfärdigas” gavs av 60 % i gruppen 18–29 år, av 78 % i gruppen 30–49 år och av 88 % i gruppen äldre än 49 år.

Några av orsakerna till dessa skillnader uppgavs vara att de unga ännu ej tagit till sig samhällets normer; att kristen moral inte längre gäller lika starkt; att den sociala kontrollen inte längre är så stark och att människor gör sina individuella bedömningar i mycket högre grad om rätt och fel. (Daun: Svensk Mentalitet.)

Den gemensamma etiken

I alla samhällen finns det regler för hur människor skall uppföra sig mot varandra och dessa regler är mycket lika, vilket inte är förvånande, eftersom de är grunden till att göra mänskligt samspel möjligt.

Överallt gäller att inte döda varandra, inte stjäla, inte skada, att vörda sina föräldrar m m. Man har även gjort försök, där en kristen präst och en muslimsk mullah har fått en text framför sig; de har då inte kunnat avgöra om den är ur Bibeln eller ur Koranen. Det är lätt att glömma att vi egentligen är så lika, när vi så ofta talar om skillnader i etik och moral mellan olika kulturer. Dessa skillnader kommer framför allt fram i kulturkrockar, då olika värderingar och beteenden har kommit på kollisionkurs med varandra. Ibland leder dessa kulturkrockar till upprörda känslor och hindrar insikten om vad de egentliga orsakerna är – och då är fördomar nära till hands.

Hur kulturskillnader uppstår i etik

Barn och ungdomar socialiseras, dvs de uppfostras av familjen, skolan, omgivningen och så småningom i arbetslivet till hur de förväntas uppföra sig. De får veta vilka värderingar, föreställningar och attityder som gäller inom den egna kultursfären.

Kultur är en grupp människors gemensamma värderingar, attityder, föreställningar och sätt att lösa sina problem på. Det mesta av detta ligger dock på ett ganska omedvetet plan och människor uppfattar ofta sin egen kultur som ”det normala sättet att leva”.

Vilka faktorer är det då som formar olika kulturer? De viktigaste är försörjningsmöjligheter, samhällsform, statsskick, religion m m. Jämför stamsmhällen med de komplexa industrisamhällena. Det finns också stora skillnader mellan stad och land, även i ett land som Sverige.

Olika skyddsnet – olika lojaliteter

I Västeuropa och Nordamerika uppfattas ordet ”familj” som kärnfamilj. Familjen är där omgiven av ett

skyddsnet som samhället ofta har ansvar för: äldreomsorg, barnomsorg (mindre ofta), sjukvård, sjukförsäkringar m m. En stor del av befolkningen i Sverige arbetar som kuratorer, socialsekreterare, familjeterapeuter, psykologer eller inom ovannämnda yrken, dvs det som Lorenz Lyttkens kallar "det hjälpande skiktet" (*Den disciplinerade människan* Liber 1985). Samhället har det yttersta ansvaret för människorna. Man uppfostras till att bli en stark individ som senare skall inta sin plats i samhället och ta ansvar för detta. Familjen är medlet för att nå dit. Man uppfattar sig som en individ.

I Asien, Afrika, Mellanöstern och Latinamerika betyder "familj" detsamma som släkt. Samhället har inte det yttersta ansvaret, eftersom resurserna inte finns, utan det är familjen-slakten som har detta ansvar. Något "hjälpande skikt" utanför familjen finns inte, utom möjligen i storstäderna, utan familjen utgör detta. Man uppfostras till en lojal familjemedlem, så här är familjen både medel och mål. Människor ser sig själva som en del av andra. Detta skapar lojaliteter som är ganska långtgående. Om till exempel slakten satsat pengar på utbildning åt en man, förutsätts han senare hjälpa sina släktingar till ett jobb på sin arbetsplats. Detta ser vi i Sverige som något suspekt och kallar det "svågerpolitik", vi som inte är beroende på samma sätt. I Asien uppfattas detta som mycket normalt och är dessutom en garanti vid rekryteringar – det blir en hållhake på den nyanställda släktingen i länder där papper på referenser säger föga om en person. Förhållandet mellan människor präglas i övrigt av tjänster och gentjänster.

Prestations- eller kontaktorienterade värderingar

I samhällen utan skyddsnet blir man mycket beroende av sin släkt och sina goda kontakter. Några kontaktorienterade värderingar som gäller där är intresse för känslor och värdighet, gensvar, tid för andra, respekt för social ordning, konformitet, etikett, regler, icke-konkurrens, samarbete, icke-självhävdande, ålder, visdom, acceptans av skillnader i rang, status eller överordnande, villighet till kompromiss, villighet att prioritera familj och vänner framför personliga önskemål samt plikter och skyldigheter.

I västerländska samhällen, där vi inte är beroende av vår släkt utan har samhället som yttersta stöd, kan vi prioritera arbetet mycket mer, och där gäller pre-

stationsorienterade värderingar som självdisciplin, motivation att prestera, personligt ansvar för satsning och uppnådda resultat, oberoende, individualism, förlitande på sig själv, vilja att sätta organisationens önskemål framför familj, vänner och personliga önskemål, fasthållande vid principer, rättframhet (ej svenskar), ungdomlighet, vilja att förändra, social rörlighet beroende på resultat m m.

Det säger sig självt att det blir en del kulturkrockar när folk med så olika värderingar skall samarbeta.

Skam eller skuld

Socialantropologer brukar tala om skam- eller skuld-kulturer. Vad som är rätt eller fel avgörs i skamkulturer av omgivningen, som är domare, och människor är mycket lyhörda för andras uppfattning om dem. "Men vad skall folk säga?" blir metoden att uppfostra till skamkänslor. I en skuldkultur däremot sitter domaren inom människan, dvs samvetets röst, och man känner skuld när man bryter mot regler. Skuld ger man sig själv och inom skuld-kulturer finns "tunga överjag" (självkontroll). Skuld är en egocentrisk känsla (har enbart med dig själv att göra), medan skam är en social känsla (har med dig och andra att göra). Det finns inga renodlade skam- eller skuld-kulturer i världen, men tendenser åt skamkultur kan man urskilja mer i tredje världen, bland icke-kristna samt katoliker, medan skuld dominerar mer i västerländska, kristna, lutherska och individcentrerade länder.

Här finns det en risk för att uppfatta mycket såsom dubbelmoral i våra svenska ögon. En kvinna kan vara otrogen i Mellanöstern "bara ingen får veta det"! Man kan tillåta sig att fuska på skrivningar så länge det inte "kommer fram". I vårt samhälle blir allt så lätt svart/vitt, men i samhällen, där man som sagt är beroende av varandra på ett helt annat sätt, blir frågan om rätt och fel mer komplicerad. Man är mån om sin och andras värdighet. I västvärlden är det vanligt med ironi när man vill påtala att någon gjort fel. Ironi skapar bara förvirring i t ex Mellanöstern och poängen går förlorad.

Att erkänna ett misstag, som man personligen har begått, blir svårt – det skulle innebära att "förlora ansiktet". Genom att visa respekt ger man varandra "ansikte". Det ger glädje och stolthet. Att förlora någons respekt är att "förlora ansiktet", och det väck-

er djup skam som ibland aldrig går över. Frågan om rätt och fel blir inte så enkel, när så många faktorer spelar in.

Hierarki

Andra faktorer som styr etiken i en kultur är hierarki, ålder och sex.

I gruppberoende samhällen utan skyddsnet vet alla sin plats och hierarkin är tydlig och kommuniceras på olika sätt. Många uppfattar det som naturens ordning och finner sig i systemet (med vissa undantag förstås). Det här är verkligen en konflikt för jämlikhetssträvande svenskar, när dessa arbetar utomlands och där har t ex tjänare. Ibland ligger olika tankar om hierarki bakom en del kulturkrockar. I Sverige, som i alla fall utger sig för att vara ett rättvisesamhälle med lika rätt för alla, finns noga reglerade och genomorganiserade anvisningar för alla tjänstemän för hur de skall förhålla sig. Många människor från Asien eller Afrika uppfattar ofta ett nej från en socialsekreterare som ett utslag för ovilja att hjälpa eller i värsta fall som rasism. De försöker då komma i kontakt med chefen eller någon kollega samt återkommer med sina ärenden. De kan knappast drömma om att ärendet redan är avgjort i första instansen och att alltihop redan är reglerat i detalj. De söker istället ”rätt person” i systemet, allt utifrån hur det går till där hemma, där man aldrig kan vara säker på tjänstemän, som slentrianmässigt säger nej till allt (av maktmissbruk eller rädsla för att ta beslut). De utvecklar i sådana samhällen ett tålmod och en ihärdighet, som är minst sagt påfrestande för en svensk tjänsteman som känner sig pressad.

Ålder

Många invandrare som har kommit till Sverige blir chockerade över hur vi behandlar gamla. Det gäller inte bara det faktum att vi placerar dem i institutionsvård, utan även hur vi talar om eller till gamla. Synen på ålder i olika kulturer hänger bl a i hop med vem som anses vara en resursperson i samhället. I länder som trots en del industri ändå domineras av jordbruk och hantverk, är det de äldre som anses kunna yrket och vidarebefordrar denna kunskap till yngre släktingar eller lärlingar som går för lägre lön. Äldre får också rycka in för att medla i tvister mellan människor, då de anses vara visa på grund av sin långa livserfarenhet. Att bli gammal blir då att få

högre status – någon man lyssnar till. De gamla tas om hand av sina släktingar och har fortfarande mycket att säga till om.

I den industrialiserade Västvärlden är resurspersonerna de som har den senaste tekniska eller ekonomiska utbildningen. Att bli pensionär innebär att man är ”ute ur leken” (om man inte blir aktiv politiker eller styrelsemedlem). Man lyssnar hellre på yngre experter. Äldre medarbetare på arbetet uppfattas ibland som hinder i utvecklingen. Att bli äldre blir då att förlora i status – att vara ung däremot att få status. Vi frågar inte våra äldre om råd utan försöker i stället läsa oss till lösningar på problem. Många gamla vill heller inte ligga sina barn till last, utan väljer frivilligt att bo ensamma eller på institution.

Synen på ålder märks också i kroppsspråket. I Väst försöker man se ung ut så länge som möjligt (ungdomskultur och kroppskultur). I Asien försöker man gärna att framtona som stadgad genom att anlägga lite tyngd (mage) för att få pondus och klä sig som en herre/dam.

Man skulle nästan kunna säga, att i Väst pratar vi över huvudet på våra gamla (tar dem inte på allvar), medan man i Asien pratar över huvudet på sina barn. Här i Sverige lyssnar vi däremot mycket på våra barn och ungdomar – de får ofta avbryta äldres samtal. Det här är förvirrande och ibland upprörande för många invandrare – och vice versa!

Heder och ära

”Heder och ära” är högtidliga ord som inte ofta används bland svenskar. Man kan dock se flera orsaker till att människor kan förlora sin heder och ära i Sverige, t ex att bli fälld för rattfylleri, ljuga om sin doktorshatt eller anklagas för skattefusk. Ett känt exempel är bilhandlaren i Småland som anklagades för skattefusk och förlorade både ekonomi och heder och fick kämpa i tio år för att få upprättelse. En intressant kulturfråga: ”Förlorar man sin heder och ära för påstått skattefusk i Turkiet?” Knappast! Däremot kan man förlora sin heder och ära i Turkiet och övriga Mellanöstern om man sviker sin familj, om kvinnan är otrogen eller om hon blir med barn utan att vara gift. I patriarkaliska samhällen där mannen ärver de flesta egendomarna, står för ekonomin och för viktiga beslut och hans namn ges till dem som har rätt att ärva honom (alltså är avlade av honom), måste mannen vara helt säker på vem som är far till

barnen. Därför vaktar mannen på kvinnans heder och vandel. (Renodlade matriarkat med motsatsen finns knappast kvar i världen i dag – kvinnan har dock alltid varit säker på att de barn hon föder är hennes barn!)

I patriarkat utan skyddsnät i samhället blir det då ohållbart att få barn utanför äktenskapet. Dessa barn hamnar på barnhem, men det förekommer många aborter i tysthet. Kvinnan uppfattas som en ”helig länk” i familjen: det är hon som håller familjen samman och bär sin familjs heder. Det får inte komma minsta skamfläck på hennes namn, ty då drabbas inte bara hon för all framtid utan även hennes kvinnliga släktingar samt mannen. Det är nämligen mannens roll att skydda sin familjs heder och börjar det skvallras om en dotter till exempel, då har mannen svikit – då är han ingen riktig man. Han förlorar sina vänner, sin ekonomi, sitt goda namn och rykte – han förlorar sin heder och ära. Det går lika fort för honom att förlora allt detta som för bilhandlaren i Småland – i Sverige handlar det om påstått skattefusk, i Mellanöstern om påstådd sexuell lössläpplighet.

Inför detta frågar sig då många om det bara är kvinnan som måste ”hålla på sig”. Får mannen tillåta sig vad som helst? Nej, så enkelt är det inte – men det är ju kvinnan som ”bär beviset”, blir gravid. Mannen blir ju aldrig gravid.

Att då flytta till Sverige av alla platser leder till många kulturkrockar i detta hänseende. Det är mycket lätt att missuppfatta den svenska sexualmoralen och signalerna som svenska kvinnor ger. Att träffas på tu man hand hemma i lägenheten redan i början av bekantskapen kan ofta uppfattas som ett direkt klartecken. Den ganska utmanande klädseln, som är dagens mode, ger förvirrande signaler. Här i Sverige handlar det om individens rätt att säga nej i alla lägen, trots att signalerna säger ja för den ännu oinvidige i den svenska kulturen. En man från Mellanöstern sa om svenska flickor: ”De är så otroligt vackra men klär sig och uppför sig som horor!”

På 70-talet väckte en del tidningsnotiser om 14-åriga gifta assyriska flickor som gick på högstadiet både debatt och indignation. Deras föräldrar hade gjort det som på landsbygden i södra Turkiet var ett respekterat sätt att leva – gift bort sina döttrar tidigt, så att det inte skulle bli några utomäktenskapliga barn. De förstod inte den svenska upprördheten, särskilt som de såg företeelser som i deras ögon var

både obegripliga och stötande men tydligen accepterades av svenskarna: svenska ungdomar i 14-årsåldern ute på nätterna i city, ungdomsfylleriet bland 15-åringar och de hörde om flickor och pojkar som låg med varandra, fastän de ibland kunde vara bara 16 år. Här i Sverige började dessa föräldrar vakta sina tonårsdöttrar mer än någonsin.

Månggifte i Sverige

När en svensk man återvände till Sverige från Afrika med sina två hustrur och barn och ville fortsätta att ta ansvar för båda två även här, blev det stora rubriker i tidningarna och indignationen märktes tydligt. Enligt svenska normer skulle han bli tvungen att skilja sig från den ena hustrun, vilket han inte ville. Han kom då på en mycket ”svensk lösning” – han skilde sig från båda och blev sambo med båda!

I Sverige uppfattar vi månggifte som ett svek mot kvinnan. I flera länder, där polygami praktiseras, försvarar man sig med att man där åtminstone tar hand om alla sina kvinnor och barn, medan man i Väst lämnar sina kvinnor och barn när man har blivit kär i någon annan. Det finns både lyckliga och olyckliga förhållanden i månggifte, liksom i engiftet. Koranen säger dock tydligt att en man kan ta sig flera hustrur enbart om han i allt är lika rättvis mot dem alla.

Synen på tid

Tid är ett område med många kulturkrockar. Det kan tyckas oväsentligt vid första ögonkastet men betyder mycket i ett land som värderar tid så högt som Sverige. I industriländerna uppfattas tid linjärt, som en slags väg vi går på. Tiden är dessutom utmätt och ses som en resurs: tid kan sparas, slösas, vinnas, förloras, utnyttjas etc. Tid är pengar. Att låta någon vänta uppfattas ofta som att ”stjäla” hans tid – han kunde ju ha utnyttjat den till något annat. En man från Eritrea sa att ”om jag låter dig vänta en halvtimme, så har jag givit dig en halvtimme, som du inte visste om!” Tid i Afrika är inte alltid något du sparar, vinner eller förlorar ... När folk kommer för sent i Sverige uppfattas det som opålitligt eller ansvarslost. Här går ju allting att planera i detalj med kommunikationer som går enligt tidtabeller. I länder med stora kommunikationsproblem och en enorm trafik har man stora marginaler och kan alltså komma för

sent med en halvtimme eller en timme utan att det väcker någon starkare reaktion. Människan är dock en lärorik varelse. Många har efter en tid i Sverige och efter några misstag snabbt insett hur viktigt det är med punktlighet och att svenskarna blir upprörda när man inte kommer i tid.

Var går gränsen för kulturell tolerans?

Ett sätt att svara på detta är att lagarna måste man alltid följa när man flyttar till ett nytt land. Det gäller också svenskar utomlands, vilket inte betyder att vi också gör det. Många säger att man skall ta seden dit man kommer, men själva gör vi inte det i t ex Saudi-Arabien, där det är totalt förbjudet att dricka, handla med eller tillverka alkohol. De flesta svenskar (och andra gästarbetare) som arbetar där ”sätter” sitt eget vin eller ”bränner” sin egen sprit, trots all information före resan. Brott mot alkoholförbudet är ingen liten förbrytelse utan kan medföra snabb utvisning vid upptäckt.

Det finns många lagar som överraskar en del invandrare i Sverige. En sådan är lagen mot aga. All kroppslig bestraffning kallas aga. Många uppfattar det inte som samhällets rätt att stifta lagar om något som de tycker är deras privatliv, t ex hur de uppfosttrar sina barn. En del skräms av att höra att barnen kan tas ifrån dem vid misstanke om aga och uppfattar Sverige som en polisstat. Nu är det inte så att så många invandrare agar sina barn. Deras barn får dock snabbt höra om lagen mot aga och vänder ofta detta mot t ex både föräldrar och lärare i skolan och prövar gränsen för allas tålmod till det yttersta.

I Sverige har vi som bekant många lagar och förordningar. En invandrare sa en gång att det är så lätt hänt att bryta mot lagar och regler, när det finns så många regler man inte ens känner till.

Flathet från myndigheternas sida hjälper sannerningen inte till att mildra kulturkrockar. När en domstol i Sverige mildrade ett straff för en man som slagit sin hustru och som påstått att det var hans rätt som muslimsk man, då svek man samtidigt alla kvinnor från dessa länder. Många muslimer, både män och kvinnor, var mycket upprörda över domslutet.

Ibland glömmar en del svenskar bort sin egen grundlag, den om religionsfrihet i vårt land. Demonstrationerna mot och debatten om byggandet av moskéer på olika platser i landet har varit infekterad på många sätt, och man har kunnat skönja många

grumliga attityder i bakgrunden. Här har man gjort islam till symbol för alla sina negativa känslor mot invandrare från muslimska länder. Kunskapen om islam är ofta negativ hos västerlänningar, bland annat på grund av den senaste tidens negativa nyheter från den islamiska världen: framför allt terrorattacken mot World Trade Center 11 september 2001. I sådana sammanhang har religionen utnyttjats mycket medvetet av olika politiska krafter som symbol för att nå sina syften.

Massmediernas roll och ansvar

Ovanstående fakta går inte att förneka och skall heller inte förnekas. Problemet är att massmedierna ju alltid visar det problematiska från alla länder (liksom även svenska problem): krig, våld, extrema händelser. Hemma får vi en mer nyanserad bild av vårt eget land – vi vet att trots en massa problem och negativa händelser är det mesta positivt i vår vardag. Den helhetssynen får vi av naturliga skäl inte av andra länder (vi bor ju inte där). Särskilt gäller detta länder som vi aldrig besöker. Då återstår bara TV:s dramatiska version.

Massmedierna har ett oerhört stort ansvar för hur kulturkrockar beskrivs. Det finns också vissa svårigheter för journalisterna att nå källan för sitt material och ofta blir det endast t ex polisens synvinkel som beskrivs (polisen är ju lätt att nå). Detta är en av orsakerna till att vi hela tiden får läsa om deras tunga arbetsbörda vid anströmningen av flyktingar vid gränserna. Flyktingens egen upplevelse och bakgrund kommer då i periferin.

Humor

Vad man skämtar om är mycket kulturbetonat. Vissa skämt går hem i en del länder men inte i andra. I många kulturer skämtar man inte om gamla människor. I t ex Grekland är lyteskomik mycket populärt och ofta framställt på ett hjärtligt sätt.

Ta seden dit man kommer?

Eftersom det mesta av kulturella värderingar och beteenden är på det omedvetna planet, tar det ofta lång tid innan människor som har flyttat till en ny kultur vet vad som väntas av dem. Det är en ganska smärtsam period, då många självklara värderingar sätts på prov. Detta märks framför allt då barnen utsätts för svenska värderingar i uppfostran på dagis

eller i skolan. Det kan finnas företeelser man heller inte vill vänja sig vid. Det märker vi själva när vi bor utomlands.

Vi talar inte längre om assimilation, för det tar minst en generation för människan att assimileras. Däremot är integration möjligt, dvs en människa tar till sig så mycket av den nya kulturen att han/hon fungerar bra men behöver för den skull inte ge upp sin kulturella identitet. Det stämmer med de mål som Sveriges riksdag antog för flera år sedan för invandrapolitiken: Valfrihet (att fritt få välja hur pass långt man vill ta till sig den nya kulturen), Jämlikhet (samma rättigheter och skyldigheter som svenskar) och Samverkan (ömsesidig samverkan mellan svenskar och invandrare). Det är ofta svårt för omgivningen att godtaga ett främmande beteende. Många gånger handlar det helt enkelt om bristande kunskap om våra olika kulturer, och då ligger kulturkrockar nära till hands.

Anne-Charlotte Sukhia

Förslag till diskussionsfrågor

1. Vilka missförstånd kan uppstå om man kommer från ett samhälle utan skyddsnät och möter det svenska samhället med bidrag, skatter och svenska tjänstemän? Vilka svenska idéer ligger bakom bidrag och skatter? Hur tydligt uttrycks dessa?
2. Vilka kulturkrockar kan uppstå mellan människor med prestations- eller kontaktorienterade värderingar?
3. Hur stor chans skulle du ha att bevara din kultur utomlands, om du var gift med någon från det landet och dina barn gick i skolan där? Hur skulle du göra?
4. Har du själv varit med om en kulturkrock som gäller etik utomlands? Hur upplevde du det?

Litteraturtips

Daun: *Svensk Mentalitet* (Rabén Prisma 1998)
Heyman: *Invanda kulturer och invandrarkulturer* (Almqvist & Wiksell 1992)
Hultén/Lugn/Thurén: *Journalister, Invandrare, Flyktingar* (Journalisthögskolan i Stockholm, Allmänna Förlaget AB 1988)
När främlingar möts (Ottar nr 2/1984, Prisma/RFSU)